

Irina Georgieva

(Bulgaria, Sofia, New Bulgarian University)

The Peculiarity of the Russian Family Traditions according to Proverbs and Sayings

Abstract: Each nation preserves the traditions passed down from generation to generation. The similarities and differences between different traditions are revealed in the linguistic cultures of various nations and expressed through the language picture of the world, which represents the unity of the world concepts (including tradition) as reflected in the language of different linguistic and cultural communities. This article studies the family and marriage traditions through the perspective of the Russian picture of the world. The author concludes that the language picture of the world develops according to varying trends during the course of the cultural and historical progress. The peculiarities of the family and marriage traditions in the Russian picture of the world depend primarily on the Russian character, soul, psychology and lifestyle formed under the influence of “patriarchal despotism”.

Keywords: traditions, picture of the world, lexis, proverbs, sayings, concepts, nomination, images, metaphors, stereotypes.

Ирина Георгиева

(България, София, Нов български университет)

Своеобразието на руските семейни традиции, отразено в пословици и поговорки

Всеки народ грижливо съхранява своите традиции, като ги предава от поколение на поколение. Приликите и разликите между тях са представени в лингвокултурите на различните народи, те са точно изразени чрез призмата на езиковата картина на света. От своя страна езиковата картина се явява съвкупност от представите ни за света (които включват и традициите), осмислени чрез езика и намерили отражение по-специално в областта на лексиката, на пословиците и поговорките. намерили израз в лексиката, в пословиците и поговорките.

На когнитивно ниво елементите на езиковата картина на света са запазени в устойчиви образи, понятия и съждения, изразени чрез метафори, фразеологизми, пословици и поговорки, клиширани изказвания за обозначаване на типови ситуации от ежедневно общуване и поведенчески фреймове на националната култура (Гудков 2003: 43/Gudkov 2003: 43).

Предмет на настоящата статия са семейните традиции в руската езикова картина на света, представена чрез анализ на лексиката, пословиците, поговорките и устойчивите изрази в руския език. Ключовите понятия, на които ще се спрем, са: традиция, езикова картина на света, лексика, пословица, поговорка, концепт, стереотип.

В лингвокултурологичен аспект езиковата картина на света има национален характер и отразява национално-културната специфика на носителите на даден език, а националните особености се обуславят от своеобразието на културно-историческото развитие на народа, на традициите и обичаите, както и от националния манталитет, от стереотипите в представите и поведението на народа.

А това означава, че за да се охарактеризира националното своеобразие на една или друга езикова картина на света, трябва да се открият нейните исторически и етимологични извори и да се покаже процесът на езиковото оформяне на представата за света на народа (Хайруллина 2001: 33/Кхайруллина 2001: 33).

В руската езикова картина на света се отразява спецификата на семейно-брачните традиции, която в голяма степен зависи от руския характер, от руската душа, т.е. от народопсихологията и начина на живот, намиращи се исторически под влиянието на разпространения само в Русия специфичен сборник от XVI в. „Домострой“, чието пълно заглавие гласи: „Книга, наречена Домострой, която съдържа полезни сведения, поучения и наставления за всеки християнин – и за мъжа, и за жената, и за децата, и за слугите и за слугините“. Сборникът представлява своеобразен „учебник“ за правилното поведение в семейството и обществото, съдържа съвети и как „да изградиш дома си“. Този текст се появява в късносредновековна Русия. Според някои схващания, негов автор е новгородският свещеник Силвестър, член на „Избраната рада“ – термин, който се използва за означаване на кръг от лица, приближени на цар Иван Грозни от 1540-1550 година. Целта на този кръг от влиятелни сътрудници е била осъществяването на преобразованията, станали известни под името „Реформи от средата на XVI век“. Насочени са към укрепване и централизация на държавната власт.

Силвестър Благовещенски е духовник, писател и преводач. През 1540-1550 г. се ползва с голямо влияние при цар Иван Грозни, на когото е личен изповедник и съветник. Първоначално е свещеник в московския „Благовещенски храм“, впоследствие е включен в състава на Избраната рада. Счита се, че Силвестър е автор на втората редакция на възникналото няколко десетилетия по-рано забележително руско енциклопедично произведение, чийто най-древен препис вероятно е направен около 1600 година.

Според „Домострой“ основната роля в семейството принадлежи на мъжа. Именно той е главата на дома, затова от неговия труд зависи благосъстоятието, а често пъти и живота на домочадието. Той изхранва своето семейство и върху него лежи задължението да издържа жена си, децата и цялата къща. Следователно, той е главният наставник в дома си. Неговите думи и решения са закон за членовете на семейството, както и за прислугата. Но в никакъв случай не може да се твърди, че жената в къщата е лишена от права и няма думата по основните въпроси. Тя е стопанката, госпожата по отношение на всичко, което се случва и извършва в дома.

Връщайки се към спецификата на руските семейно-брачни традиции, обусловени от спецификата на народопсихологията, можем да твърдим, че те се представят предимно чрез описанието на образите на „мъжа-съпруг“ и „жената-съпруга“ като главни носители на тази традиция. Основни са семейните съпругески отношения между мъжа и жената (Ожегов, Шведова 2013:54/Ozhegov, Shvedova 2013: 54). Жененият мъж се нарича „муж“ или „супруг“, а жената – „жена“ или „супруга“. Според Тълковния речник на В. И. Дал бракът представя законен съюз между мъжа и жената. В този смисъл образите на „муж“ и „жена“ са важен елемент от семейно-брачните традиции в руската езикова картина на света. Старобългарската лексема „муж“ се употребява в руския език от XI в. нататък. Първоначално означава „мъж в зряла възраст“. В Тълковния речник на руския език на С. И. Ожегов и Н. Ю. Шведова „муж“ е:

1. Мужчина по отношению к женщине, с которой он состоит в официальном браке (к своей жене).
2. Мужчина в зрелом возрасте (устар.), а также деятель на каком-н. общественном поприще (высок.) (Ожегов, Шведова 2013:42/Ozhegov, Shvedova 2013: 42).

Производни на „муж“ са „муженек“ (галено), „мужнин“ (това, което принадлежи на съпруга), „мужний, мужской, мужчина, мужик, мужество, мужественный, мужать, мужаться“ ('това, което принадлежи на съпруга, мъжки, мъж, мужик, мъжество, мъжествен, мъжко поведение') и т.н. Вижда се, че чрез „муж“ се разкрива характерът на руския мъж като смел, мъжествен, издръжлив и т.н.

Старобългарската лексема „жена“ означава лице от женски пол, „женщина“ се отнася за всички зрели (пълнолетни) представителки на слабия пол. Отбелязват се следните значения:

1. Женщина по отношению к мужчине, с которым она состоит в официальном браке (к своему мужу).
2. То же, что женщина (в 1 знач.) (устар. высок.) (Ожегов, Шведова 2013:8/ Ozhegov, Shvedova 2013: 8).

Съществуват редица производни на „жена“: например „женка, женушка, женин, женатик, женолюб, женолюбие, женоненавистник, женоугодник, женобоязнь, женобойство, женоненавистничество, женомужие, женофоб, женщина, женоподобный, женатый, женский, женственный, женолюбивый“ ('женичка, това, което принадлежи на съпругата, женен, женолюбец, женомразец, женчо, този, който се страхува от жена си, който бие жена си, който мрази жените, жена, женоподобен, женен, женски, женствен') и др. До голяма степен чрез тези производни се описва външността, качествата на жената и отношението към нея. Освен това, синонимът „супруга“ произлиза от думата „супряга“ и означава „вместе запрягаемая пара“ или заедно впрегната двойка. Синонимът „супруг“ е заимстван в руски език от старобългарски (съпржгъ). Производна форма от съпргнхтн сл (т.е. съединявам или впрягам, свързва се в брак) и първоначално означава „съединен и впрегнат заедно“. Двете двойки названия се различават по стил и етикет. „Муж“ и „жена“ се отнасят към неутралния стил, а „супруг“ и „супруга“ – към официалния, а в редица случаи и към ироничния стил в съвременния руски език. По правилата на етикета при запознанство руснаците представят втората си половинка като „мой муж“ или „моя жена“, а се обръщат към половинката на другите с думите „супруг“ или „супруга“. В руски език „муж“ и „жена“ могат да бъдат заменени с една дума „супруги“, която от самото начало влиза в църковна употреба и буквалното ѝ значение е „впрегнати в един впряг“ (за впрегатни добичета), а също така се използва за съпругеска двойка, мъж и жена. От казаното дотук следва, че в руската картина на света „муж и жена“ в исконното си значение означават „пълнолетни мъж и жена“. Освен това, като два отделни индивида те се обединяват в едно семейство и биват разглеждани като спътници в живота, които се движат в една посока, обичат се, уважават се и си помагат взаимно.

Анализирайки двете понятия, стигаме до извода, че „муж“ е преди всичко част от семейна двойка с мъжествен характер, „жена“ е половинката от семейната двойка, редом до остарялото значение на човек от женски пол. В руската семейно-брачна традиция тези понятия отразяват фрагменти от езиковата картина на света, спецификата на националната култура, както в древността, така и в наши дни. В Русия е съществувала традицията съпрузите да се обръщат един към друг с помощта на символи или образи. Някои обръщения имат значение на символи. Например, обръщението към мъжа „Свет очей моих“ (светлина за очите ми). Мъжът за неговата жена е символ на пътя, посоката и ярката светлина. В семейството мъжът посочва пътя към по-добрия горен свят, той озарява целия живот на жената. От своя страна мъжът се обръща към жена си с думите „душа моя“ и за „своята душа“ мъжът смело върви напред, дори е готов да извършва подвизи. В руската семейно-брачна традиция ако мъжът обича жена си, той никога няма да излъже или да напусне любимата си душа.

Освен това се срещат и други определения и образи на мъжа в старите руски приказки, например:

Сокол мой ясный, Люба мой, Добрый молодец, Суженый мой, Богатырь,
а обръщанията към жената са:

Ладушка, Люба моя, Краса ненаглядная, Голубка моя, Лебедушка белая.

Разбира се, всички тези обръщания се използват като *прецедентни* имена. Д. Б. Гудков смята, че прецедентно може да се нарече име, свързано или с широко известен текст, отнасящ се като правило към прецедентните, или със ситуация, широко известна за носителите на езика и явяваща се прецедентна за тях, име-символ, означаващо еталонна съвкупност от определени качества (Гудков 2003: 108/Gudkov 2003: 108). По този начин прецедентното име отразява националното езиково съзнание, определя стереотипите на поведение у носителите на езика. Виждаме, че в руските семейни традиции думите-обръщания към съпрузите отразяват стереотипни образи и семейни отношения. В настоящето тези обръщания се използват, но най-често съвременните съпрузи се обръщат един към друг по име или с

„Милый“, „Милая“, „Любимый“, „Любимая“, „Дорогой“, „Дорогая“, „Мое солнце“, „Мое солнышко“, „Рыбка“, „Птичка“, „Зайка“, „Киска“ и др.

Интересно е, че образите на животни са се превърнали в галени обръщания между съпрузите, което впрочем наблюдаваме и в българската семейна традиция.

В хода на историята, с развитието на културата в руската семейна традиция се създават образи-стереотипи на съпрузите, които са формирали пословици и поговорки в съответствие с националния манталитет, с психологията, трудовия опит и начина на живот на народа. В руската езикова картина на света са запечатани традиционни образи, описани чрез прилагателните „добрий, хороший, красивый, злой и плохой“. В руските пословици и поговорки се наблюдава съпоставително описание на стереотипните образи „добрая, хорошая жена“ и „злая, плохая жена“, например:

Добрую жену взять – ни скуки, ни горя не знать (Добра жена ако вземеш – ни скука, ни мъка ще познаеш);

Добрая жена да жирные щи – другого добра не ищи (Добра жена и мазна чорба – друго не ща);

С доброй женой горе – полгоря, а радость – вдвойне (С добрата жена мъката е наполовина, а радостта – двойна);

Для шей люди женятся, а от добрых жен постригаются (Заради чорбата хората се женят, а от добрата жена монаси стават);

Добрая жена дом сбережет, а плохая рукавом разнесет/растрясет (Добрата жена къщата ще опази, а лошата с един замах ще разпилее/ще разтресе);

Добрая жена хозяйству научает, а злая от дома отлучает (Добрата жена на домакинство ще те научи, а лошата – от дома ще те отлъчи);

Жену хорошую взять – много станут знать, а худую – нельзя в люди показать (Добра жена ако вземеш – много ще научиш, а лоша ако вземеш – от хората ще я криеш);

От плохой жены состареешь, от хорошей помолодеешь (С лоша жена бързо ще остарееш, а с добра ще се подмладиш);

Злая жена – та же змея (Злата жена е същинска змия);

Злая жена – поборница греху (Злата жена е свързана с греха);

Всех злее злых злая жена (Най-злата от всички е злата жена);

Злая жена сведет мужа с ума (Злата жена ще побърка мъжа);

Лучше жить со змеею, чем со злою женою (По-добре да живееш със змия, отколкото със зла жена);

Лучше хлеб есть с водою, чем жить со злою женою (По-добре да си на хляб и вода, отколкото със зла жена);

Лучше камень долбить, нежели злою жену учить (По-добре камък да дълбаеш, отколкото зла жена да учиш) и т.н. (Мартынова, Митрофанова 1986: 12-214/Martynova, Mitrofanova 1986: 12-214).

Образът на жената, формиран от жизнения опит на руския народ, в значителна степен се асоциира със семейния живот. Добрата жена трябва да е трудолюбива, да е добра домакиня, да се грижи за семейството си, покрай нея мъжът става по-млад и по-весел. Обратното е, когато жената е зла, като змия, тогава тя внася в семейството си и носи на мъжа си само грях, зло, мъка и печал. В руските семейни традиции красотата на жената не е във външността ѝ, а в умението ѝ да води домакинството. Например:

Красную жену не в стенку врезать (Красивата жена не е за стена, тя не е картина);

Красотой сыт не будешь (Красотата няма да те нахрани);

На хорошую глядеть хорошо, а с умною жить хорошо (Приятно е да гледаш хубава жена, а с умна – да живееш);

Женщине красота – домостройство (Красотата на жената е в домакинството);

Не наряд жену красит – домостройство (Не премяната краси жената, а домакинството).

Разбира се, това разбиране оказва голямо влияние върху руските семейни традиции от XVI в. до днес. Като ключови думи в руските пословици и поговорки присъстват и образите на „умный муж“ и „плохой муж“. Например:

У много мужа и глупая жена досужа (Умният мъж вразумява и глупавата жена);

На хорошего глядеть хорошо, а с умным жить легко (Хубавият/добрият мъж е приятен за гледане, а умният – за живеене);

У плохого мужа жена всегда дура (Лошият мъж винаги има глупава жена);

Худ муж в могилу, а жена по дворам (Лошият мъж е в гроба, а жена му – по живот).

Трябва да отбележим, че съществуват образи-метафори на съпрузите, които са важен компонент на руската семейна традиция. Метафората е един от начините за създаване на национална езикова картина на света. В руската езикова картина се появява интересна метафора за образите на съпрузите чрез описание на различни частите на тялото на човека. Например: Муж – голова, жена – душа; Муж – голова, жена – шея, куда захочет, туда и повернет (Мъжът е главата, жената – шията, накъдето иска, натам ще се обърне). Очевидно е, че мъжът в традиционното руско семейство заема водеща роля, а жената – насочваща. Както се казва:

Муж в дому, что глава на церкви (Мъжът в дома си е като кръстът над църквата);

Мужик в семье, что матица в избе (Мъжът в семейството е като майката в дома си);

Муж жене – отец, жена мужу – венец (Мъжът за жената е баща, а жената за мъжа е венец);

Баба без мужа – что хомут без гужа (Жената без мъж е като хомот без впряг);

Без жены, как без шапки (Без жена си като без шапка).

Всички тези пословици и поговорки недвусмислено илюстрират патриархалните семейни отношения в древна Русия.

В наши дни се забелязва друга тенденция – в редица случаи мъжът е в пълно подчинение на жена си. В руския език има метафора, че мъжът е като Иван Васин, а

именно пословицата гласи: „Как Иван Васин – на все согласен“, т.е. безхарактерен мъж, със слаб характер, „парцал“, който изцяло е подчинен на жена си, без собствено мнение, липсват му традиционните мъжки качества. Следователно, един и същ образ е показан чрез различни метафори, свързани с психологията и жизнения опит на народа:

Метафорите-названия от животинския свят имат централно място в общия брой образни характеристики и това е съвсем естествено, тъй като с тези номинативни характеристики са свързани представите на народите за живите същества с присъщите им особености на поведение, нрави, навици, които заемат трайно и значимо място в съзнанието (Нгапут 2007: 82/Ngaput 2007: 82).

В този смисъл образите на съпрузите в руската традиция често пъти се въплъщават в метафора на домашни птици. В руските пословици и поговорки се казва, че

Мало мира в том доме, где курица поет, а петух молчит (Няма мир в дома, в който кокошката пее, а петелът мълчи);

Не мужик, а мокрая курица (Не мъж, а мокра кокошка);

Корова телится, а бык ревет (Докато кравата се отелва, бикът реве);

Муж без жены – что гусь без воды (Мъжът без жена е като гъсок без вода);

Муж без жены – что конь без узды (Мъжът без жена е като кон без юзда);

Курица – не птица, баба – не человек (Кокошката не е птица, а жената не е човек);

Хозяйка в дом – что пчела в саду (Стопанката вкъщи е като пчела в градина).

Понякога жената в руското семейство е наричана с имена на хищни животни, като акула, тигрица, и както вече споменахме, и змия. Несъмнено, въпреки сходната етична оценка в образите-метафори на съпрузите, тя намира специфичен езиков израз и отразява своеобразен национален манталитет по отношение на семейните традиции. Традиционно в руското семейство родителите са давали съгласие за сключване на брак, за което говорят изразите „Воля батюшкина, нег матушкина“ (Волята е на бащата, а желанието е на майката). В руската лингвокултура се формира възрастова норма за сключване на брак: „Старый муж и молодая жена“. Например:

Любит жена и старого мужа, коли не ревнив (Жената може да обича и стар мъж, стига да не е ревнив);

Муж стар, а жена молода – дожидайся детей; муж молод, а жена стара – дожидайся плетей (Стар мъж и млада жена – очаквай деца, стара жена и млад мъж – очаквай камшик).

Интересно е, че се среща и противоположната норма „Молодой муж и старая жена“. Например:

Старого любить – только дни губить (Да обичаш старец е да си погубваш дните);

Старый конь на убой, старый муж на смех (Старият кон е за кланицата, а старият мъж е за смях).

Изглежда, че тези разнопосочни норми показват, че в процеса на опознаването на света човек непрекъснато се развива, коригира своята картина на света, като това се случва доста бързо. Докато езиковата картина на света закономерно се променя по-бавно, тя е консервативна и дълго време съхранява архаичните елементи на ранните картини. Тези елементи служат за основа при създаването на нова картина на света, те се изпълват с нов смисъл и съдържание в процеса на познанието. В същото време езиковата картина на света може да съдържа едновременно и остарелите и новите картини (Гончарова 2012: 400/ Goncharova 2012: 400).

По този начин, в хода на културно-историческия прогрес в езиковата картина на света се наблюдават вариативни тенденции. Предпочитанията в избора на брачен партньор включват такива параметри като ум, способности, качества, добро реноме и др. В руските семейни традиции критериите за избор на партньор се проявяват в следното:

Не с богатством жить – с человеком; (Живее се с човек, а не с богатство);

Не найдеш паренька – выйдеш и за пенька (Като не намериш подходящ мъж, ще се омъжиш и за пън);

Жену выбирай не глазами, а ушами (по доброй славе). (Избирай жена не с очи, а с уши);

Выбирай жену не в хороводе, а в огороде (Избирай жената не на хорото, а в градината);

Выбирай корову по рогам, а девку по родам (по родителям). (Избирай кравата според рогата, а момата според родата).

Според руската семейна традиция изборът на брачната двойка е свързан с такива качества като ум, възгледи, положително реноме, трудолюбие, особено по отношение на девойката. В съвременна Русия обаче с развитието на обществото, младите избират половинките си по свое собствено желание. Бракът е голяма радост за всяко семейство и важно събитие в семейните традиции. В руския език срещаме пословиците:

Женитьба есть, а разженитьбы нет (Има женитба, но не и разженване);

Женаты – богаты, холосты – бедны (Женени – значи богати, неженени – значи бедни);

Лучше с мужем, нежели с чужим (По-добре със съпруг, отколкото с чужд мъж) и т.н.

В руските семейни традиции бракът е свят, вечен и прекрасен, като младите хора е добре да се женят по-рано. Руснаците смятат, че

Не то беда, что рано родила, а то беда, что поздно обвенчалась (Бедата не е там, че рано е родила, а в това, че късно се е венчала);

Жениться скорее – в дому прибыльнее (Жени се по-скоро, за да живееш по-охолно);

Бабы каются, девки замуж собираются (Докато жените се чудят, момите се омъжват).

В сегашно време традиционните представи за брака съвсем естествено се променят. В Русия се наблюдава явлението „выскочить замуж“ (то се отнася за девойки, които неочаквано и за много бързо време се омъжват). Този израз обикновено се съпровожда с учудване, коментар по повод случилото се, понякога положителен, но по-често язвителен или ироничен. Едновременно с това съществува брак без регистрация. Това е тъй нареченият „гражданский брак“ или „пробный брак“ или „сожителство“. Като цяло традицията по отношение на брака с промяната на националния манталитет, в когнитивния начин на живот много точно е фиксирана в езиковата картина на света на всеки народ. Както вече споменахме по-горе, от началото на XVI в. в Русия редът в семейните и брачните отношения се определя от „Домострой“ – набор от житейски правила и наставления, в който се защитават принципите на патриархалния бит и абсолютната власт на мъжа, който е глава и баща на семейството. В наши дни руснаците употребяват понятието „Домострой“ единствено в ироничен смисъл – по отношение на семейство, в което властният тираничен мъж диктува порядките на всички членове от семейството. В своята крайна форма тези порядки са останали в миналото, макар и да не са изчезнали напълно (Сергеева 2004: 105-112/Sergeeva 2004: 105-112).

Следователно, в руското семейство ясно се разграничава мястото, правата и задълженията на съпрузите. Както се посочва в пословиците и поговорките:

Дом стоит хозином (За дома е важен стопанинът);

Муж – дому строител, нищете отгонител (Мъжът строи дома си, прогонва нищетата); също така често срещана е пословицата:

За мужниной спиной как за каменной стеной (Зад мъжа си като зад каменна стена);

Муж как ворона, а все жене оборона (Мъжът е защитник на жената);

Жена без мужа – всего хуже (Най-лошо е жена без мъж);

Худ мой мужилка – а завалюсь за него, не боюсь никого (Слаб е мъжът ми, но с него от никого не ме е страх);

Хорошую невесту и на печи найдут (Добра булка навсякъде можеш да намериш);

Мужик да собака на дворе, а баба да кошка в избе (дома) или (Мъжът и кучето са на двора, а жената и котката са у дома) (Аникин 1988: 6-188/Anikin 1988: 6-188).

Под влияние на „Домострой“ взаимоотношенията между съпрузите се изразяват в следното: мъжът е глава на семейството и в правото си да поучава жената и дори да я наказва физически, но в същото време той носи отговорност за нея и семейството. Жената трябва да бъде добра домакиня и да изпълнява домашните си задължения. В руските пословици се посочва, че

В стары годы бывало – мужья жен бивали, а ныне живет, что жена мужа бьет (В стари времена – мъжете жените си биели, а сега – жената бие мъжа си);

Не то смешно – жена мужа бьет, а то смешно, что муж плачет (Не е смешно, че жената бие мъжа си, а е смешно, че той плаче);

Жены не послушаешь – всухомятку покушаешь (Жена си ако не послушаш, ще ядеш сухоежбина).

Отношенията между съпрузите в руската семейна традиция също така се проявяват в общия им жизнен път и общата съдба. Срещат се следните пословици:

Муж да жена – одна душа (Мъжът и жената са с една душа);

Муж да жена – одна сатана (Мъжът и жената са един дявол);

У мужа и жены мысли одни (Мъжът и жената имат еднакви мисли);

Муж крепок по жене, а жена – по мужу (Мъжът е силен с жена си, а тя с мъжа си);

Муж да жена больше, чем брат и сестра (Мъжът и жената са повече от брат и сестра);

Птица крыльями сильна, жена мужем красна (Птицата е силна с крилете си, а жената с мъжа си);

Мужем жена хороша (Жената е ценна с мъжа си е ценна).

Всичко това показва, че фрагментите от езиковата картина на света в руския език са част от общочовешкия опит и осъзнаване на общата съдба на двамата съпрузи, но в същото време притежават национално-културни особености, характеризират се с различен манталитет и психология на народа.

Емоционалните отношения между съпрузите на свой ред също така са засегнати в руската езикова картина на света. В руските пословици и поговорки се говори за любовта и уважението към жената, понякога с ироничен подтекст. Например:

Люби жену, как душу, трясй ее, как грушу (Обичай жена си като душата си и я тръскай като круша);

Чего жена не любит, того мужу не едать (Това, което жената не обича, мъжът няма да вкуси);

Муж с женой бранится, да под одну шубу ложится (Мъжът и жената се карат, но под един кожух си лягат);

Родители берегут дочь до венца, а муж жену до конца (Родителите пазят дъщеря си до венчавката, а мъжът жена си до края);

Всякому мужу своя жена милее (За всеки мъж жена му е най-мила);

Своя жена – своя и краса (Своята жена е най-красива) и т.н.

Нравствените норми между съпрузите, установени в руските семейно-брачни традиции, много точно отразяват своеобразната национална езикова картина на света в руския език. В пословиците и поговорките е зафиксирана честността между съпрузите, особено що се отнася до нравствената отговорност на мъжа. Например:

Жена по мужу честна (Честността на жената се определя от мъжа ѝ);

Доброю женою и муж честен (С добра жена и мъжът е честен);

Жена не гусли: поиграв, на стенку не повесишь (Жената не е гусли: като посвириш, не можеш на стената да я закачиш);

Жена не лапоть: с ноги не сбросишь (Жената не е цървул, от крака си да го хвърлиш);

Жена не рукавица: с руки не сбросишь (Жената не е ръкавица, от ръката си да я свалиш);

Жена не сапог – с ноги не скинешь (Жената не е ботуш, от крака си да я хвърлиш);

Жена не седло: со спины не скинешь (Жената не е седло, от гърба си да я хвърлиш) и т.н.

Очевидно е, че в руската семейна традиция честността и верността на женения мъж се възприема като норма.

Тези фрагменти от руската езикова картина на света показват, че общочовешкият опит е общ фон за изучаване на семейните и брачните традиции на народите. Заедно с това особеностите и своеобразието на тези традиции намират отражение в лексиката, пословиците и поговорките на Русия. Образите на „муж“ и „жена“, изборът на брачен партньор, брачните и емоционалните отношения, нравствените норми между съпрузите са залегнали в руския език чрез актуализиране на определени ситуации, стереотипни представи, националния манталитет и народопсихология, както и чрез опита от опознаването на света.

Възниква въпросът: на какво се дължи своеобразието на руската картина на света?

Изглежда, че тя се крие преди всичко в специфичната психология на руския народ, в неговия начин на живот, тя е следствие от феномена „руска душа“, формирал се в продължение на многовековната история и култура на руския народ и намира своето въплъщение в представите му за битието, човека, традициите и обичаите, нормите на поведение и оценката на събития и явления – или в неговия манталитет (Хайруллина 2001: 33/Khayrullina 2001: 33).

По този начин в руската езикова картина на света се отразяват особеностите на семейните отношения, които до голяма степен зависят от руския характер, руската душа, народопсихологията и начина на живот, които остават през времето под влияние на каноните на „Домострой“.

ЛИТЕРАТУРА

- Аникин 1988: *Аникин, В. П.* (ред.). Русские пословицы и поговорки. Москва: Художественная литература (Anikin 1988: *Anikin, V. P.* (red.). Russkie poslovitsy i pogovorki. Moskva: Khudozhestvennaya literatura).
- Гончарова 2012: *Гончарова, Н. Н.* Языковая картина мира как объект лингвистического описания. Известия Тульского государственного университета, № 2. (Goncharova 2012: *Goncharova, N. N.* Yazykovaya kartina mira kak ob'ekt lingvisticheskogo opisaniya. Izvestiya Tul'skogo gosudarstvennogo universiteta, Nr. 2).
- Гудков 2003: *Гудков Д. Б.* Теория и практика межкультурной коммуникации. Москва: ИТДГК „Гнозис“ (Gudkov 2003: *Gudkov, D. B.* Teoriya i praktika mezhkul'turnoy kommunikatsii. Moskva: ITDGK „Gnosis“).
- Караулов 1987: *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность. Москва: Наука (Karaulov 1987: *Karaulov, Yu. N.* Russkiy yazyk i yazykovaya lichnost'. Moskva: Nauka).
- Красных 1999: *Красных В. В.* Стереотипы: Необходимая реальность или мнимая необходимость. Материалы IX Конгресса МАПРЯЛ: Доклады и сообщения российских ученых. Москва (Krasnykh 1999: *Krasnykh, V. V.* Stereotipy: neobkhodimaya real'nost' ili mnimaya neobkhodimost'. Materialy IX Kongressa MAPRYAL: Doklady i soobshcheniya rossiyskikh uchenykh. Moskva).
- Мартынова, Митрофанова 1986: *Мартынова, А. Н., В. В. Митрофанова.* Пословицы, поговорки, загадки. Москва: Современник (Martynova, Mitrofanova 1986: *Martynova, A. N., V. V. Mitrofanova.* Poslovitsy, pogovorki, zagadki. Moskva: Sovremennik).
- Нгапут 2007: *Нгапут, Жан-ален.* Метафора в языковой картине мира. – Знание. Понимание. Умение 7, № 3, 180-183 (Ngaput 2007: *Ngaput, Zhan-alen.* Metafora v yazykovoy kartine mira. – Znanie. Ponimanie. Umenie 7, Nr. 3, 180-183).
- Ожегов, Шведова 2013: *Ожегов С. И., Н. Ю. Шведова.* Толковый словарь русского языка. Москва: „А ТЕМП“ (Ozhegov, Shvedova 2013: *Ozhegov, S. I., N. Yu. Shvedova.* Tolkovyy slovar' russkogo yazyka. Moskva: „A TEMP“).
- Пинтин 2016: *Пинтин, Го.* Репрезентация семейно-брачных традиций в русской языковой картине мира на фоне китайской языковой картины мира. – Вестник Башкирского университета, Т. 21, № 4, 979-988 (Pintin 2016: *Pintin, Go.* Rerezentatsiya semeyno-brachnykh traditsiy v russkoy yazykovoy kartine mira na fone kitayskoy yazykovoy kartiny mira. – Vestnik Bashkirskogo universiteta, t. 21, Nr. 4, 979-988).
- Саяхова 2014: *Саяхова, Л. Г.* Лингвокультурология и межкультурная коммуникация. Уфа: РИЦ БГУ (Sayakhova 2014: *Sayakhova, L. G.* Lingvokul'turolohiya i mezhkul'turnaya kommunikatsiya. Ufa: RITs BGU).
- Сергеева 2004: *Сергеева, А. В.* Русские: стереотипы поведения, традиции, ментальность. Москва: Флипа (Sergeeva 2004: *Sergeeva, A. V.* Russkie: stereotipy povedeniya, traditsii, mental'nost'. Moskva: Flina).
- Хайруллина 2001: *Хайруллина, Р. Х.* Фразеологическая картина мира: от мировидения к миропониманию. Уфа: БПИУ (Khayrullina 2001: *Khayrullina, R. Kh.* Frazeologicheskaya kartina mira: ot mirovideniya k miroponimaniyu. Ufa: BGPU).